

POSTANOWIENIE

Dnia 6 października 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Hajn (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Dawid Miąsik

Protokolant Małgorzata Beczek

w sprawie z powództwa P. Ł. i P. R.

przeciwko Przedsiębiorstwu Budowlano-Usługowemu B. S.A. w B. w upadłości
likwidacyjnej

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw
Publicznych w dniu 6 października 2016 r.,

zagadnienia prawnego przekazanego postanowieniem Sądu Okręgowego - Sądu
Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w B.

z dnia 16 czerwca 2016 r.,

1) czy użyty w art. 145 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r.-
Prawo upadłościowe (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 233 ze zm.) zwrot "po
wyczerpaniu trybu określonego ustawą" oznacza, iż postępowanie z
powództwa wniesionego przed ogłoszeniem upadłości dłużnika o
wierzytelność podlegającą zgłoszeniu do masy upadłości, zawieszone
z powodu ogłoszenia upadłości dłużnika, może zostać podjęte z
udziałem syndyka masy upadłości tylko wtedy, gdy wierzyciel
zaskarżył odmowę uznania wierzytelności sprzeciwem do sędziego
komisarza, a następnie zażaleniem do sądu upadłościowego;

2) czy w sytuacji niewniesienia przez wierzyciela sprzeciwu do
sędziego komisarza oraz zażalenia do sądu upadłościowego od
odmowy uznania wierzytelności na liście wierzytelności czyli w
sytuacji niewyczerpania tak rozumianego trybu określonego ustawą
(art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego) sąd, rozpoznając wniosek
wierzyciela o podjęcie zawieszonego postępowania z udziałem
syndyka masy upadłości, powinien odmówić podjęcia zawieszonego
postępowania, a wierzyciel będzie mógł wystąpić z powództwem

przeciwko upadłemu dopiero po zakończeniu postępowania upadłościowego?

odmawia podjęcia uchwały.

UZASADNIENIE

Postanowieniami z 16 marca 2016 r. (dalej: „postanowienia”), w sprawach toczących się pod sygn. akt [...], Sąd Okręgowy w B. przedstawił Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 k.p.c. następujące zagadnienia prawne budzące poważne wątpliwości:

„1) czy użyty w art. 145 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r. poz. 233 ze zm. zwrot „po wyczerpaniu trybu określonego ustawą” oznacza, iż postępowanie z powództwa wniesionego przed ogłoszeniem upadłości dłużnika o wierzytelność podlegającą zgłoszeniu do masy upadłości, zawieszone z powodu ogłoszenia upadłości dłużnika, może zostać podjęte z udziałem syndyka masy upadłości tylko wtedy, gdy wierzyciel zaskarżył odmowę uznania wierzytelności sprzeciwem do sędziego komisarza, a następnie zażaleniem do sądu upadłościowego?

2) czy w sytuacji niewniesienia przez wierzyciela sprzeciwu do sędziego komisarza oraz zażalenia do sądu upadłościowego od odmowy uznania wierzytelności na liście wierzytelności czyli w sytuacji niewyczerpania tak rozumianego trybu określonego ustawą (art. 145 ust. 1 Prawa upadłościowego) sąd, rozpoznając wniosek wierzyciela o podjęcie zawieszonego postępowania z udziałem syndyka masy upadłości, powinien odmówić podjęcia zawieszonego postępowania, a wierzyciel będzie mógł wystąpić z powództwem przeciwko upadłemu dopiero po zakończeniu postępowania upadłościowego ?

Postanowieniem z 26 lipca 2016 r. Sąd Najwyższy zarządził połączenie spraw z powyższych zagadnień prawnych do łącznego rozpoznania i rozstrzygnięcia.

Stany faktyczne obu spraw, w których zapadły wymienione powyżej postanowienia są analogiczne. W obu sprawach powodowie domagali się w pozwach, wniesionych 2 lipca 2013 r. po ogłoszeniu upadłości pozwanego z

możliwością zawarcia układu, zasądzenia na ich rzecz wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych z odsetkami od poszczególnych kwot składających się na należność główną od dnia ich wymagalności. Zarząd majątku wchodzącego w skład masy upadłości Sąd upadłościowy powierzył upadłemu, pod nadzorem nadzorcy sądowego (postanowienie Sądu Rejonowego w B. z 3 kwietnia 2013 r.). Postanowieniem z 6 maja 2014 r., a więc w toku spraw o wynagrodzenie, sposób prowadzenia upadłości pozwanego został zmieniony z postępowania z możliwością zawarcia układu na postępowanie obejmujące likwidację majątku dłużnika. W konsekwencji, w obu tych sprawach Sąd Rejonowy w B. wydał postanowienie o zawieszeniu postępowania na mocy art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. i wezwał do udziału w sprawie syndyka. Syndyk odmówił wstąpienia do postępowań, informując, że wierzytelności powodów zostały zgłoszone sędziemu komisarzowi w toku postępowania upadłościowego, lecz nie zostały uznane i umieszczone na liście, a powodowie nie złożyli sprzeciwów od odmowy ich uznania. Powodowie wniesli o podjęcie postępowań. Postanowieniami z 16 września 2014 r. Sąd pierwszej instancji oddalił wnioski powodów o podjęcie postępowań. Postanowienia te zostały na skutek ich zażaleń uchylone przez Sąd Okręgowy postanowieniami z 18 listopada 2014 r. Sąd Okręgowy uznał, że w sprawie ma zastosowanie art. 180 § 1 k.p.c., zgodnie z którym w przypadkach, w których syndyk albo zarządca może odmówić wstąpienia, do podjęcia postępowania dochodzi z chwilą złożenia oświadczenia o wstąpieniu do postępowania. Jeżeli natomiast syndyk albo zarządca masy upadłości oświadczy, że do postępowania nie wstąpi, to zawieszone postępowanie należy podjąć z udziałem upadłego. Sąd Okręgowy powołał się także na art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r. (Dalej jako „p.u.i n.”), zgodnie z którym odmowa wstąpienia do postępowania sądowego dotyczącego mienia upadłego przez syndyka lub nadzorcę stwarza domniemanie, że mienie objęte postępowaniem nie wchodzi do masy upadłości. Zdaniem Sądu Okręgowego, skoro syndyk upadłego odmówił wstąpienia do postępowania, to postępowanie powinno zostać podjęte z urzędu przeciwko upadłemu.

Sąd Rejonowy w B., związany wyżej wymienionymi postanowieniami Sądu Okręgowego, podjął zawieszone postępowania i rozpoznał obie sprawy z udziałem pozwanego (upadłego). Wyrokami z 9 marca 2015 r. Sąd pierwszej instancji zasądził od upadłego na rzecz powodów wynagrodzenie za pracę w godzinach nadliczbowych, zasądził od pozwanego na rzecz powodów koszty zastępstwa procesowego, nakazał pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa opłatę od pozwu, od której uiszczenia powodowie byli zwolnieni oraz nadał wyrokom w części dotyczącej jednomiesięcznego wynagrodzenia rygor natychmiastowej wykonalności.

Apelacje od tych orzeczeń złożyła strona pozwana, zarzucając nieważność postępowania, naruszenie art. 263, art. 144 ust. 1 i 2 oraz art. 145 p.u.i n., sprzeczność ustaleń Sądu z treścią zebranego materiału i naruszenie zasady swobodnej oceny dowodów oraz naruszenie art. 151¹ § 1 i 4 k.p. przez ich błędne zastosowanie w sprawie.

Rozpoznając apelacje Sąd Okręgowy uznał, że dochodzone przez powodów roszczenia o zapłatę wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych dotyczą wierzytelności podlegających zgłoszeniu do masy upadłości. Dlatego syndyk masy upadłości nie może - w oparciu o art. 65 ust. 1 p.u.i n. - odmówić wstąpienia do procesu w sprawie z powództwa wytoczonego przeciwko upadłemu przed ogłoszeniem upadłości o wierzytelności podlegające zaspokojeniu z masy upadłości. Po zawieszeniu postępowania na podstawie art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. powód ma prawo zgłosić sędziemu komisarzowi wierzytelność dochodzoną w takim procesie. Zgodnie z art. 145 ust. 1 p.u.i n. postępowanie sądowe lub administracyjne w sprawie wszczętej przeciwko upadłemu przed dniem ogłoszenia upadłości o wierzytelność, która podlega zgłoszeniu do masy upadłości, o ile odrębna ustawa nie stanowi inaczej, może być podjęte przeciwko syndykowi tylko w przypadku, gdy w postępowaniu upadłościowym wierzytelność ta po wyczerpaniu trybu określonego ustawą nie zostanie umieszczona na liście wierzytelności. W takim wypadku możliwe będzie podjęcie zawieszonego postępowania z udziałem syndyka, który nie może odmówić udziału w sprawie czy też z niej wystąpić, gdyż zgodnie z ogólnymi zasadami jest on wyłącznie legitymowany do występowania w sprawach dotyczących upadłości. Wobec tego prowadzenie

procesu o wierzytelność podlegającą zaspokojeniu z masy upadłości z udziałem po stronie pozwanej upadłego i wydanie przeciwko niemu wyroku (z pominięciem bezwzględnego podstawienia syndyka masy upadłości w miejsce upadłego) prowadzi do istotnego błędu natury materialnoprawnej - nierozpoznania istoty sprawy z powodu udziału w procesie strony, która nie jest biernie legitymowana z jednoczesnym pozbawieniem właściwej strony możliwości obrony swoich praw. Jednocześnie, wskazując na powyższe, Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że zgodnie z art. 386 § 2, § 4 i § 6 k.p.c. w przypadku uchylecia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, ocena prawna i wskazania co do dalszego postępowania wyrażone w uzasadnieniu wyroku sądu drugiej instancji wiążą zarówno sąd, któremu sprawa została przekazana, jak i sąd drugiej instancji przy ponownym rozpoznaniu sprawy. Sąd podkreślił, że dostrzegając doniosłość proceduralną instytucji oceny prawnej i wskazań, o których mowa w art. 386 § 6 k.p.c. - powziął istotną wątpliwość w zakresie wykładni art. 145 ust. 1 prawa upadłościowego, kreującą przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienia prawne.

Odnośnie do pierwszego sformułowanego w postanowieniach zagadnienia prawnego Sąd Okręgowy wskazał, że w doktrynie można spotkać dwa przeciwne poglądy dotyczące znaczenia zwrotu „po wyczerpaniu trybu określonego ustawą”. Według podejścia bardziej restrykcyjnego, wymóg wyczerpania tego trybu przed podjęciem zawieszonego postępowania oznacza konieczność wyczerpania trybu zaskarżenia listy wierzytelności zgodnie z przepisami art. 255-257 p.u.i n. Drugie stanowisko, ku któremu skłania się Sąd Okręgowy, zakłada natomiast, że dla możliwości podjęcia postępowania przeciwko syndykowi w sprawie o wierzytelność podlegającą zaspokojeniu ze środków masy, wystarczy nieuznanie wierzytelności, nie jest natomiast wymagane wyczerpanie przez wierzyciela środków zaskarżenia przysługujących w takim przypadku.

W kwestii drugiego z przedstawionych zagadnień prawnych Sąd Okręgowy nie przedstawił swoich wątpliwości ani nie określił stanowiska, jakie zajmuje.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z ustalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego, zamiar wystąpienia do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym w trybie art. 390 k.p.c. nie zwalnia sądu drugiej instancji od obowiązku uprzedniego wstępnego rozważenia podniesionych w apelacji zarzutów w kierunku wykazania, że rozstrzygnięcie przedstawionego przez Sąd drugiej instancji zagadnienia jest konieczne dla rozstrzygnięcia sprawy. Jeżeli sąd pytający tego nie dokona, Sąd Najwyższy, aby odpowiedzieć na postawione pytanie musiałby sam rozważyć trafność tego typu zarzutów (tj. zarzutów mających wstępne znaczenie dla oceny celowości pytania prawnego), co nie mieści się w jego roli określonej w art. 390 k.p.c. (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z: 18 marca 2010 r., II PZP 2/10; 30 marca 2011 r., III CZP 1/11; 20 maja 2014 r., I PZP 1/14; 14 marca 2014 r., III CZP 132/13 oraz 10 marca 2016 r., III CZP 8/16).

Sąd Okręgowy nie dokonał takiego rozważenia zarzutów apelacyjnych, pomijając nawet rozważenie zarzutu nieważności postępowania. Tymczasem ewentualne stwierdzenie nieważności postępowania przed Sądem pierwszej instancji wyłączałoby z oczywistych przyczyn możliwość sformułowania zagadnienia prawnego wynikłego w postępowaniu odwoławczym. Sąd Najwyższy nie ma kompetencji do oceny tego rodzaju nieważności. Należy bowiem podzielić pogląd, że Sąd Najwyższy – rozpoznając skargę kasacyjną – nie może w ramach bezpośredniej kontroli kasacyjnej badać nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji, ponieważ kontrola ta należy do sądu drugiej instancji (zob. np. postanowienie SN z 16 listopada 2006 r., II CSK 177/06, LEX nr 445245; wyrok z 4 marca 2008 r., II PK 183/07, LEX nr 459310; wyrok z 7 marca 2012 r., II PK 154/11, LEX nr 1211147). Ten utrwalony pogląd należy tym bardziej odnieść do kompetencji Sądu Najwyższego w postępowaniu związanym z rozstrzygnięciem zagadnienia prawnego.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 k.p.c. w związku z art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 240, poz. 2052 z późn. zm.) postanowił jak w sentencji.

